

MUSEITIDNINGEN

Medlemsblad för Råå Museiförening

I detta nummer:

- * Båtbyggarna på Råå
- * Vandring längs stranden
- * Barndomens lekplatser
- * Nisses lexikon förstås!

Före detta Bernhard Pålssons båtvarv till höger och till vänster Råå Båtvarv i sin nuvarande skepnad. Foto Johnny Bengtsson.

Råå museum – ett museum för alla!

Knop och knep. Tillsammans med sjöscouterna bjöd museet på en lärarik dag. Foto Sven Wittgren.

Välkommen till ett nytt nummer av vår medlemstidning! Av de kommentarer jag fått vet jag att det är med stor glädje och spänd förväntan som många slår upp denna hälsning från Råå. Tag er tid och njut!

Vi ska värna vårt kulturarv så att kommande generationer får möjlighet att ta del av det. Därför lyfter vi i varje nummer fram viktiga företeelser i såväl det stora som det lilla formatet. Vårt uppdrag är i första hand att skildra fiske och sjöfart genom att berätta fiskarnas och sjömannens historia. Men livet på Råå bestod av så mycket mer, som var en förutsättning för fisket och sjöfarten. Ett exempel på detta är båtbyggarna, som fått sin plats i detta nummer.

När man tittar i en turistguide över nordvästra Skåne slås man av det mycket stora utbud av aktiviteter och upplevelser, som erbjuds. Många aktörer och ett begränsat antal besökare. Stora köpcentra har bli-

vit viktiga utflyktsmål. Stora parker har många publikdragande evenemang. På Råå erbjuds bland annat fisketurer på Sundet, turer till Ven, besök på Stenkärlsfabriken och besök på vårt museum.

Denna vackra sommar har härliga stränder och fina bad kanske varit vår störste konkurrent. I slutet av säsongen kan vi konstatera att vi haft färre besökare än föregående år. Hur ska just vi kunna locka till oss fler besökare i denna mångfald av aktiviteter? Vad tror vi att besökarna förväntar sig att få se/uppleva hos oss? De flesta har säkert en mycket vag uppfattning om vad som finns på vårt museum. Jag tror dessutom att alltför många är övertygade om att den som en gång besökt museet har sett allt. Här har styrelsen en viktig utmaning. Att marknadsföra museet på ett sådant sätt att fler vill besöka oss och att göra museet än mer attraktivt för alla åldrar!

Under det gångna året har vi haft förmånen att få medel till museet för att anpassa verksamheten så att barn och ungdomar känner sig hemma hos oss.

Vi har sedan ett par år ett uppdrag från Helsingborgs stad att ta emot och guida stadens skolklasser. Det är naturligtvis stor skillnad om man ska ta emot en lågstadielklass eller en klass från ett yrkesinriktat program på gymnasiet. Detta ställer stora krav på våra guider och deras kunskap och ett väl tillrättalat material.

Bidrag och donationer

Från Sparbanksstiftelsen Skåne har vi fått bidrag både i vintras och nu i somras. Det första bidraget används till att med hjälp av en museipedagog hitta aktiviteter för de barn som besöker oss och inte kommer i grupp. Arbete pågår med att utveckla flera olika aktiviteter för att stimulera barnen. Vi vill att barnen ska hitta sina favoriter och sedan på ett enkelt sätt kunna ta till sig lättfattligt formulerade fakta om dessa. Viktigt att det är en kombination av nytta och nöje, som uppmuntrar till nytt sökande efter kunskap. Det finns många fantasieggande föremål på ett museum! Ambitionen är att skapa förutsättningar för

spännande upplevelser. Det andra bidraget ska användas för att installera audioguide eller motsvarande system. Detta ska i första fasen användas av barn och unga. Via hörlurar får man information om speciellt intressanta föremål eller verksamheter. På sikt tror vi också att detta kommer att göra museet mer tillgängligt för andra grupper, exempelvis för personer med synnedsättning.

Genom Birgittaprojektet har ny teknik installerats. Bildskärmar har satts upp på flera ställen för att med hjälp av film och bildspel göra miljöerna mer levande. Detta projekt fortgår även kommande säsong.

För den vuxne besökaren vill vi att besöket ska kännetecknas av igenkännandets glädje men också nyfikenhet på det nya. Det finns många föremål som visas på museet och som alltid ska finnas där. Men det finns säkert också en del föremål, dokument, tavlor etc. som borde lyftas fram på bekostnad av andra. När den senaste ombyggnaden gjordes, blev det en rejäl förändring bland de visade föremålen. Nya montrar och nytt sätt att exponera de gamla föremålen gav nytt liv åt dessa. Men nu är det nog dags igen. Det finns mycket intressant material undanstoppat. Det borde lyftas fram. Vi vill visa sjömannens och fiskarnas historia. Inte bara visa föremål från deras liv utan också skeppsdagböcker, foton m.m. som skildrar hur livet var.

Vår smugglarutställning ska utvecklas. Styrningen av ljud- och ljusspelet liksom belysningen ska förändras. Möjlighet att sitta ner och titta på spelet ska finnas. Men den stora förändringen blir att skapa mer utrymme för att mer konkret visa väckelserörelsen på Råå. Planerna för arbetet är i skrivande stund inte helt klara. Jag hoppas dock att det kommer att finnas möjligheter att lyssna på gamla läsarsånger i anslutning till utställningen. Väckelserörelsen

hade stor betydelse för välståndet på Råå.

Det finns en stor mängd foton på museet. Ett viktigt arbete under kommande vinter blir att identifiera det som finns på foton och att lagra såväl foton som tillhörande information digitalt. På så sätt kommer vi att kunna utnyttja vår stora fotoskatt på ett betydligt enklare sätt.

Vi måste hela tiden vara öppna för nya intryck. Besök på andra museer men även besök hos oss från andra museer ger oss nya vinklingar och tankar om utvecklingsvägar. Det är kanske dags att skildra enskilda personers liv. Att knyta samman en sjöman och en viss båt med dess historia och visa detta. Kanske har vi även båtbyggaren bland våra foton. Jag kan i våra utställningar sakna dessa kopplingar. Vi har människorna iland väldokumenterade i utställningen, skraddarmästare Widtfeldt,

toffelmakare Jönsson och drejare Anderberg på Stenkärlsfabriken. Men var finns vårt sjöfolk? Vår kapten och vår fiskare? Vår mest celebre museibo Kurt Björklund är ett strålande undantag.

Nu är sommarsäsongen över! Museet är bara öppet i samband med jobbargängets arbetskvällar. Nu är det dags att planera för vinterns arbete för att du som besökare nästa säsong ska mötas av ett museum som utvecklats ännu ett steg. För att detta ska vara möjligt krävs många engagerade medlemmar som jobbar mot ett gemensamt mål. Tack alla ni som på olika sätt stödjer oss i vårt arbete! Tack framförallt alla ni som ingår i arbetsgemenskapen och lägger ner ett fantastiskt arbete på vårt museum! Ni gör det omöjliga möjligt!

Marianne Wittgren

Vaktstyrkan

Samtliga medlemmar boende i Skåne fick i våras ett inbjudningsbrev om att mera aktivt ta del i museets arbete. Många av oss vill ju gärna vara med och göra en insats, träffa folk och ha trevligt, men tycker inte att vi är så händiga. Då har vi chansen att vara en del av det vi kallar Vaktstyrkan. Detta innebär att man tillsammans med minst en annan medlem bemannar museet vid öppettiderna. Utan bemanning kan museet inte ha öppet så det förstår ju var och en att även detta blir en betydelsefull insats. Dessutom har man väldigt trevligt!

För att öka intresset och för att lära känna varandra startade vi en tisdagsverksamhet, vilket innebär att vi träffats första tisdagen i månaden i juni, juli, augusti och september, utöver premiärtisdagen som var den 13 maj. Mötena har varit välbesökta, speciellt i början av säsongen. Under fiket pratar vi om allt och tar fram

kalendern, passar på och tecknar oss för de pass vi har lust och tid att ta. Varje gång har vi dessutom fått en mycket uppskattad och lärorik guidning av Siv Olsson eller Sven Wittgren. På så sätt har vi fått grundläggande kunskaper om museets olika delar och inför nästa säsong är planerna att vi ska få mer djupgående kunskaper om vår historia samt ta del av de historier och anekdoter som kanske bara finns lagrade i våra egna minnen.

Alla nya och ”gamla” vakter är välkomna till vårens och sommarens möten, inga förkunskaper behövs, bara intresse. Exakt datum kommer att meddelas i vårens nummer av Museitidningen, men du kan redan nu planera in första tisdagen i månaden.

**Maj-Britt Bengtsson, Lena Magnemark,
Elisabeth Råborg, Anna Åström**

Generös donation till museet

Råå Museiförening har Bengt Samuelsson att tacka för mycket. I sin bortgångna hustrus namn har han uppmärksammat Råå Museum med en stor donation.

Kort före sin hastiga bortgång förra året besökte Birgitta von Trampe vårt museum tillsammans med sin make. Det var inte första gången, och på väg därifrån talade hon uppskattande om museet och om betydelsen av att ta vara på det lokala kulturarvet.

– Birgitta var entusiastisk och förklarade att hon gärna skulle vilja stödja museets arbete på något sätt och den, hennes uttryckta önskan, tog jag fasta på, berättar Bengt Samuelsson. Han kontaktade museet och till hustruns minne skänkte släkt och vänner en stor summa pengar. Bengt själv tillförde en generös donation till "Birgitta-projektet" och han har även i år skänkt pengar till museets projekt i hustruns namn. De pengarna har bland annat gett museet möjlighet att satsa på årets utställning och på installation av ett antal bildskärmar för att kunna anpassa vårt material till modern teknik. Barn och ungdom låg Birgitta von Trampe varmt om hjärtat och att locka unga till museet var en tanke som hon förespråkade.

Birgitta von Trampe var född och uppvuxen i Lund men tillbringade större delen av sitt vuxna liv i andra länder, bland annat Tyskland och USA. Hon läste humanistiska ämnen i Lund och arbetade som lärare. I USA utbildade hon sig till fastighetsmäklare men började också intressera sig för antikviteter. Det intresset var väl mest för nöjes skull men under 18 år hade hon sin monter på Helsingborgs Mässan. Många av oss känner säkert igen hennes pigga charm därifrån.

– Birgitta uppskattade gamla bruksting, det var inte de exklusiva antikviteterna som hon ville arbeta med utan ting som människor använt och hanterat, det var nog det som fascinerade henne här på museet, förklarar Bengt Samuelsson.

Det finns säkert ytterligare skäl. Bengt Samuelsson har sina rötter på mödernet i Råå. Som barn tillbringade han många somrar hos sin mormor Maria Varenius på Matrosgatan. På senare år har familjen bott i södra Småland men besöken på Råå har varit många.

Råå Museiförening säger ett stort tack och hoppas att vi också framöver ska kunna hedra Birgitta von Trampes minne på bästa sätt.

Träbåtarnas mästerbyggare på Råå

Båtbyggare vid Holms varv. Bilden är från tidigt 1930-tal.

Båt, strand och vatten låter som en självklar treenighet, och med tanke på de varv som dominerade på Råå under förra seklet och som alla hade sina byggnader vid Råå hamn verkar sambandet givet. Men det var ingen självklarhet. Visserligen hade man byggt jakter på Råå Sand "så länge man kunde minnas", för att citera Jan Davidsson, men det var vid Raus kyrka och i korsningen nuvarande Rååvägen-Lübecksgatan, som vi finner de första mera permanenta båtbyggplatserna.

I våras kom Lasse "Rögare" Svensson till Museet med kopian av ett gulnat brev som han hade hittat bland andra gamla papper. Brevet var daterat 9 juli 1933 och adresserat till Lasses farfar, Nils Peter Svensson. Det kom från en gammal ungdomsvän, Gustaf N Nilsson bosatt sedan 1891 i

Denver i USA. Gustaf och Nils Peter hade inte setts på fyrtiotvå år, då de knappt tjugo år gamla skilts åt i Köpenhamn. Nils Peter för att fortsätta som fiskare på Råå och Gustaf för att följa många andra ungas exempel och pröva möjligheterna i Amerika.

Det var ett långt personligt brev där Gustaf Nilsson frågade om gamla, troligen döda släktingar och vänner men också uttryckte en förhoppning om att få lite positiva nyheter tillbaka. I slutet av brevet skrev han bland annat... ”*när som jag kom hit till detta landet kunde jag ej få arbete som båtbyggare som då var mitt yrke*”, och lite längre ner ... ”*Båtbyggaren Sven Peter Nilsson som jag arbetade för i Råå är väl bortgången, men hans son Johan tog måhända hans plats. Där var Adams-son och Nils Peter Jönsson alla döda och gångna troligtvis. Emil Holm också*”.

Brevet väckte minnen från en tid då Råå var ett samhälle som i det närmaste helt präglades av fiske och sjöfart. En ung båtbyggare, som lämnade hemorten för mer än hundra år sedan och som frågar om två av de stora lokala båtbyggarna Sven Peter Nilsson och Emil Holm, väckte idén till denna artikel! Det är dags att berätta mera om de tidiga båtbyggarna på Råå, de som

byggde både stort och smått och givetvis byggde de i trä.

Vi börjar från början. Ja, inte riktigt, urholkade stockbåtar från stenåldern och eventuella vikingaskepp lämnar vi därhän.

Störst går först och då är före detta soldaten Jöns Holm, född 1797 och inflyttad till Raus by i början av 1820-talet, den givne startmannen.

Jöns och hans söner

Jöns Holm startade sitt ”varv” vid Raus kyrka omkring 1825. Han hade under några år arbetat som dräng och det var hans före detta husbonde, på Raus nr 4, som upplät mark åt honom. Man kan knappast tala om varv utan om en någorlunda fast byggsplats. Man byggde efter det lokala behovet, köpte virke och korttidsanställde ledig arbetskraft. Båtarna, som byggdes, var som mest tjugo fot långa och transporterades med häst och vagn till hamnen,

Sven Peter Nilssons varv, under Holländaremöllan. I ladan hitom huserade Axel Gustafsson och senare Lund & Holm. Ur Jan Davidssons bok "Det gamla fiskeläget".

skriver Jan Davidsson i boken *Det gamla Fiskeläget*. Sönerna Nils och Peter fortsatte båtbyggeriet uppe vid kyrkan efter Jöns död 1868. Peter avled redan 1871 men Nils fortsatte och satsade på större båtar som rullades på stockar ner till Råå. Vägen ner till hamn och vatten gick via nuvarande Kaptensgatan. Den tvära kröken runt Starkens Hörna kunde vara svår att klara av för de större båtarna och då fick det bli en omväg norrut där det var lättare att ta ut svängarna. Nils avled 1888 och då upphörde verksamheten.

Jöns söner Ola och Sven etablerade sig tillsammans med kusinen Sven Peter Nilsson på en tomt där nuvarande Swedbank ligger, men efter en tid bröt Sven Peter Nilsson samarbetet och grundade det första varvet nere vid hamnen, där senare Timmerprodukter fanns under många

år och där nu parkering och hamnkontor finns.

Sven Holm dog ung 1872, men det var hans son Idof Emil Holm som knappt tjugosju år senare lade grunden till Råås mest framgångsrika och långlivade varv. Äldre brodern Ola och hans söner etablerade sig under ett antal år nere vid hamnen, nära den plats där museet ligger idag, men när Decauvillen och spårläggningen ner till hamnen blev aktuell såldes verksamheten.

Första varvet vid hamnen

Gustaf Nilsson frågade i sitt brev om både Sven Peter Nilsson och Emil Holm. Sven Peter Nilsson dog 1914 men Emil Holm, som var jämnårig med vår brevskrivare, var aktiv till 1940-talet.

Sven Peter Nilsson hade gjort ett klokt val då han flyttade ner till hamnområdet. I

sin lada kunde han bygga rejäla fiskebåtar och på 1880-talet byggde han bland andra *Bore*, en galeas för fraktfart, som 1902 blev den första kvassen som utrustades med motor. 1909 levererade han skonerten *Sven Hedin*, beställd av partrederi på Råå. Sven Göransson var huvudredare och Janne Nilsson Backe blev befälhavare. Mellan åren 1917 och 1922 ägdes hon av ett annat Råårederi med A R Råwall som huvudredare. Då seglade hon under namnet *Botilda*.

I boken *Fiskebåtarna & Varven*, utgiven 2002 redovisas ytterligare några av Sven Peter Nilssons byggen, bland andra *Lilly* av Hönö 1905, *Wasa* av

Kvassen Bore byggd som galeas för fraktfart av Sven Peter Nilsson på 1880-talet. Bakom förstäven Sven Peters varvs-lada och till höger Axel Gustafssons.

Stapelavlöpning från Christian Lunds båtvarv.

Råå 1905 som finns som modell på museet (byggd av Olof Sandberg), *Sigrid* av Råå levererad 1907 till Nils Peter Svensson, adressaten av "amerikabrevet" från Denver. *Irene* av Styrösö levererad 1911 och *Anny* samma år, också hon byggd för Styrösö.

Högkonjunktur för träbåtsbyggare

Skeppsbyggaren Axel Christian Gustafsson var samtida med Sven Peter Nilsson och han byggde ett skjul bredvid Nilssons och satsade på samma typ av båtar som sin granne. Efter en tid som konkurrenter, blev de två snart kompanjoner. Axel Gustafsson flyttade en bit på 1890-talet till Landskrona och startade där Gustafsson & Söner och 1899 sålde han sitt varv på Råå till Emil Holm. Efter 1917 hittar vi honom som flitig leverantör av främst fiskebåtar, kvassar, från sitt och sönerns varv i Landskrona.

Emil Holm hade börjat sin skeppsbyggarbana redan under tonåren på Sven Peter Nilssons varv. Senare seglade han som

skeppstimmerman med olika fartyg, innan han i början av artonhundra-tio-talet praktiserade på varv i Amerika. Där träffade han en annan svensk varvspraktikant, Christian Lund, gift med Augusta Svendsdotter från Råå. Familjen Lund följde med när Emil Holm återvände till Råå.

Emil Holm arbetade efter hemkomsten en tid som verkmästare hos Gustafsson i Landskrona men fick alltså köpa varvet på Råå. Han var då tjugoåttio år och bildade *Råå Warf* med Christian Lund som delägare. Mellan 1899 och 1902 växte varvet och efterfrågan på bland annat en upphållningsslip och större investeringar forcerade fram en ny konstruktion med flera ägare. 1902 bildades *Råå Varfsaktiebolag*, och 1914 då Sven Peter Nilsson dog övertog Emil Holm även hans varv. De hade då samarbetat under flera år. Nu hade tre varv blivit ett, och 1917 var det dags för nästa omorganisation

Christian Lund lämnade samarbetet med Emil Holm 1914 och byggde under en tid i egen regi. Han byggde upp sitt varv norr

Flygfoto över Holms varv 1948. Ur varvets minnesbok i samband med 50-års jubileet.

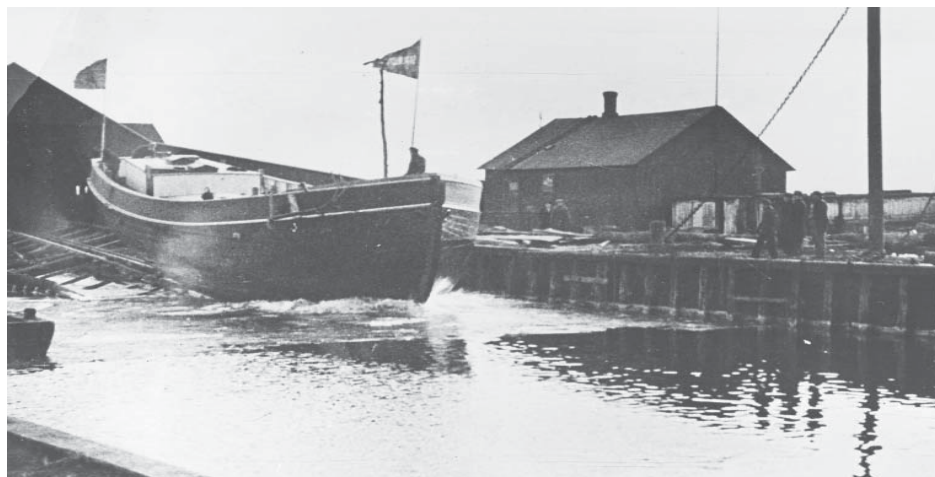
om slibbassängen och byggde i första hand fiskebåtar, bland andra *Orion* av Vrångö 1915, *Frank* av Göteborg 1917 och *Elvy* av Öckerö 1918. 1918 lämnade han Råå och etablerade han sig i Limhamn.

Ett varv växer till

Holms varvs långa historia omfattar olika organisationsformer under olika namn från 1899 till denna sensommar då varvet satts i konkurs. Vi har redan talat åtskilligt om

varvets starke man Idof Emil Holm som under nästan ett halvt sekel ansvarade för företagets drift.

Före 1820 hade skeppsbyggeri inte varit någon etablerad verksamhet. Man byggde när det fanns lokalt behov, köpte virket och engagerade tillfällig arbetskraft. Under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal när fisket och sjöfarten var lönande näringar ökade efterfrågan på alla sorters båtar och fartyg. Antalet varv längs de skånska kus-

“Svalandia” sjösätts från Holms varv 1936.

terna blev allt fler och man konkurrerade både om beställningar, arbetskraft, det bästa virket och annat material.

Behovet av timmermän men också av riggare och drivare var ofta större än tillgången. Dessutom behövdes segelmakare, repslagare, blockmakare och smeder, ett varv sysselsatte många yrkeskategorier, men många var så kallad underleverantörer och hade egna ”mannar”. Vintertid anlidade man ofta sjömän som var arbetslösa då skutor och fraktfartyg inte kunde forcera isarna i Bottenviken, de klarade av åtskilliga arbetsmoment men i vissa fall krävdes rejäl yrkeserfarenhet.

På nybildade Råå Warf dominerade reparationer och nybyggen av fiskefartyg under det första året, men redan omkring år 1900 flyttades varvet till sin nuvarande

plats. Nu fick man bättre utrymmen och året efter kunde man bygga och sjösätta en verklig skönhet, den tremastade skonerten *Petrea*, det största segelfartyg som byggts på Råå. När hon byggdes var man inte van vid så stora segelfartyg och för att inte ta några risker utan försäkra sig om att skutan skulle hålla tätt hyrde varvet in drivare från Helsingborgs varv.

Behovet av en upphalningsslip hade blivit uppenbart och 1902 började man bygget som stod klart året efter. Den anlades i princip där ån tidigare haft sitt utlopp. Man köpte mark och grävde ut en av de befintliga sänkorna i Pålstorps Ängar. Slipen hade under åren 1903 till 1948 tagit upp 2 157 fartyg av praktiskt taget all de slag, enligt varvets jubileumsbok från 1949!

Under åren fram till 1920-talet då byg-

”Petrea”, tremastad skonert byggd 1901 på Råå Warf som Emil Holm 1899 tagit över efter Axel Gustafsson. Petrea blev den största segelskutan som byggts på Råå. Mellan åren 1920 och 1930 tillhörde hon Råvalls rederiers flotta.

gande av större träfartyg i princip tog slut hade varvet levererat ungefär ett fartyg om året av typ mindre skonare och galeaser, dessutom hade man byggt en hel del skeppsåtar och fiskefartyg upp till 50 fots längd. Även lustjakter hade stått på programmet.

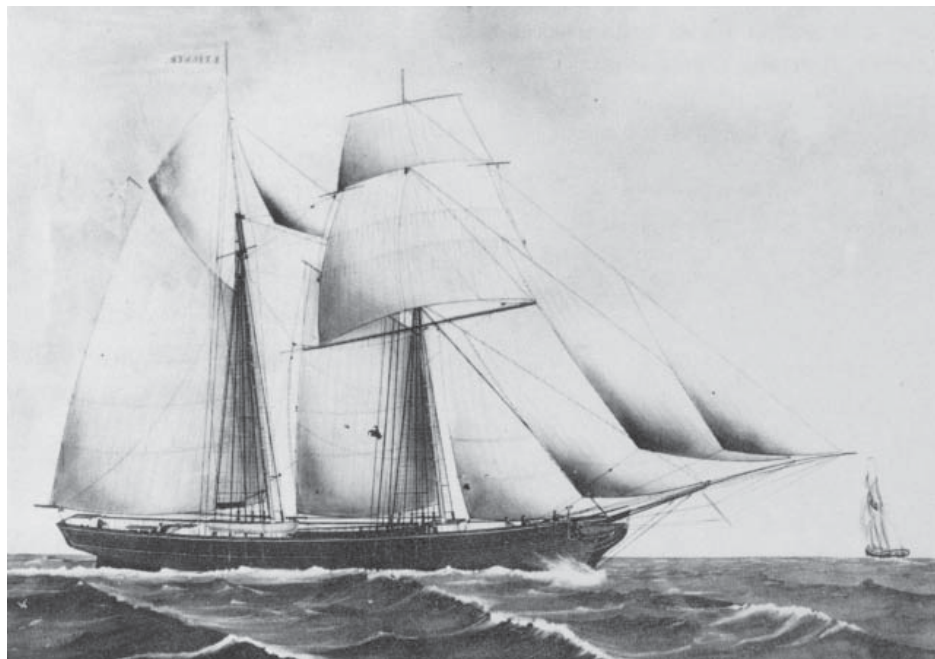
Skutbyggen på strandmalen

Innan varven började etablera sig nere kring hamnen hade stranden varit byggplats för skutor, framför allt jakter men även slupar och så förstås fiskebåtar. Det fanns tre byggplatser på malen nedanför nuvarande Kustgatan. En norr om badhuset, där hade Råån hade haft ett utlopp, den mest kända, Skonarejuved, fanns söder om Villa Sjösäker nedanför andra bastionen och den tredje och minst brukade fanns i förlängningen av Mårtensgatan.

Byggnadsplatserna på stranden skulle ha lagom lutning och ligga bra till för att ta

emot leverans av virke och annat material. Vattendjupet vid sjösättningen behövde vara sådant att man kunde rimligt lätt få ut skrovet på fritt vatten. Skutorna byggdes med förstäven mot vattnet och sjösättningen var avhängig av fartygets vikt. Lättare båtar klarades med stockar på grovt plank medan t ex en slup fick bädd av kölblock och bukkälkränna. Bygde man under en isvinter fanns det möjlighet att hugga en ränna i isen, en variant var att gräva en ränna i sanden så att vattnet trängde upp.

Även om byggplatserna var tillfälliga var behovet av utrustning och material omfattande och många lokala yrkesmän engagerades utöver de timmermän som ofta kom från andra orter. Lundqvist smedja i Styrmansgatan – Smedjegatan hette den förstås på den tiden, var till exempel flitigt anlita, liksom de båda repslagarbanorna, den nere på malen på Råå norra och den öster om nuvarande Rååvägen.

Esaias Tegnér, den största skuta som byggts på Råå Strand. Hon byggdes 1856 på Skonarejuvet, söder om Villa Sjösäker. Akvarell av L P Sjöström.

Bernhard Pålssons Båtvarv med arbetsstyrkan stolt poserade framför ett praktfullt nybygge. 1930-tal.

Man uppförde tillfälliga bodar för att förvara verktyg och det timmer man beställde krävde stor plats och skulle skyddas mot väta. Idag skulle vi säga att logistiken var viktig och krävde god organisation.

Den största och mest omtalade skutan som byggdes vid Råå Strand var skonerten *Esaias Tegnér*. Bakom det bygget stod skepparen och storfiskare Reinhult Peter Möller. Historierna kring bygget är många. En byggmästare, en kvartermästare och sju tton timmermän städslades av Peter Möller. Dessutom anställde han två pigor och en dräng för att odla grönsaker och rotfrukter, fiska och hålla hushållet flytande. Alla skulle ha mat och husrum, om än enkelt.

Skonerten byggdes 1856 och mätte 140 ton. Peter Möllers kompanjon var Per Jönsson – känd som Per Major. Många fler detaljer och intressanta uppgifter om

strandbygge i allmänhet och bygget av *Esaias Tegnér* i synnerhet kan du läsa i Jan Davidssons tidigare nämna bok.

Bernhard Pålssons varv

I likhet med Emil Holm hade Bernhard Pålsson fått lära sig båtbyggarens krävande yrke hos Sven Peter Nilsson. Bernhard Pålsson var född 1880, han var son till fiskaren Anders Pålsson och han fick precis som andra småpojkar på Läget tidigt följa med på långa, krävande fisketurer. Men det var båtbyggare han ville bli och 1910 blev han egen företagare. Han hade fått tillåtelse att klämma in ett mindre skjul mellan Gustafssons och Nilssons varv och han satsade till en början främst på mindre båtar som skeppsbåtar och var underleverantör till flera större varv.

Bernhard Pålsson hade framgång med sin verksamhet och kunde redan efter

Kyllej, den vackra lotsbåten, levererades 1927 från Bernhard Pålssons till Kyllej på östra Gotland. Efter 40 år i tjänst seglar hon än i sitt originalskick. Foto www.kyllej.se

några år flytta över ån och bygga "B Pålssons Båtvarf". Varvet gjorde sig snart känt för sina dugliga arbetare, många kom från de äldre varven och var specialiserade på de många olika moment som krävdes av träbåtsbyggare. Fiskebåtar i olika storlekar blev det ena och viktiga "benet" för Bernhard Pålsson och livbåtar det andra. Dessutom byggdes lots- och tullbåtar på varvet.

De bukiga kvassarna var uppskattade av fiskare längs hela västkusten och en del såldes också till Danmark. *Jänta* som står i båthallen på Råå museum byggdes för Ålabodarna, men *Saga* av Råå byggdes 1913 för Bernhard Pålssons bröder Paul och Sven och var i bruk under åtskilliga decennier innan hon lade sig till ro i Öresund utanför Kronborg. *Lissie* och *Dolly* levererade Bernhard Pålsson i februari

1925 till två olika köpare i Donsö. Båda har sålts vidare men finns kvar i registren år 2000.

Kvar på Gotland finns den välbevarade lotsbåten *Kyllej*. Med byggnummer 300 levererades hon 1927 till Kyllej på östra Gotland där hon varit i tjänst i fyrtio år. Idag finns hon fortfarande på plats väl omhändertagen i originalskick och grann att skåda. Kolla på www.kyllej.se så får du se en vacker bildsvit.

Du som har sett Rååfilmen kommer säkerligen ihåg den stiliga lustbåten som familjen Hamilton på Barsebäck tog emot 1948. Hon neg så vackert när hon sjösattes.

Varvet ombildades till aktiebolag 1936, men när 50-talet närmade sig hade lönsamheten blivit alltför dålig och en konkurs gjorde att Jonassons rederier gick in i verksamheten.

Kapten Mauritz Jonasson blev administrativ chef och man gjorde ett intressant försök med tillverkning av lättmetallbåtar.

Det var inte bara Bernhard Pålssons varv som hade problem vid den tiden, även Holms varv kände av konjunkturnedgången inom fraktfarten och fisket men lyckades ta sig genom lågkonjunkturen. 1955 var det slutbyggt hos mästern Pålsson som då hade hunnit fylla 75 år och varit verksam ett halvt sekel. Under varvets 45 verksamhetsår levererade man cirka 1 400 båtar varav hälften var livbåtar. Utöver det hade reparationer och ombyggnader gett både arbetstillfällen och intäkter.

Ett par år senare flyttade Bröderna Lind till lokalerna med sin välkända Motorverkstad, och nu efter ytterligare ett halvt sekel är den gamla gedigna varvsbyggnaden fint upprustad. Claes Bengtsson har åter sett till att båtar har flyttat in – visserligen inte träbåtar, utan moderna ”flytetyg” som hör moderna tider till.

Råå Båtvarv

Bernhard Pålsson hade varit känd för sina skickliga yrkesarbetare och när varvet för en kort tid övertogs av nya ägare lämnade sex av arbetarna varvet för att starta eget. De sex var Petrus Göransson, Adolf Pålsson, John Nilsson, Edvin Eskilsson, Erik Nilsson och John Walentin Pålsson. 1949 registrerade de sitt företag, *A-B Råå Båtvarv*.

Något större kapital hade de inte utan de började försiktigt.

– ”Vi sex som lämnade Bernhard Pålsson hade alla lång yrkeserfarenhet, jag hade varit där i femton år. På den tiden började man ju arbete så snart man lämnat folkskolan”, berättar Erik Nilsson som idag är 87 år och bosatt i Fortuna. Erik var bussig och tog sitt fotoalbum under armen och kom till museet för att berätta varvsminnen. Det blev en minnesrik förmiddag tillsammans med vännen och släktingen Nils Pålsson.

Erik Nilsson, en av de sex som 1949 startade Råå Båtvarv, här tillsammans med vännen Nils Pålsson framför Bernhard Pålsson-bygget Jäntan på Råå Museum.

Sjösättning vid Råå Båtvarv. Det är en före detta tysk patrullbåt, ombyggd till lustbåt.

– Det kom en hel del order redan innan vi hade en ordentlig hall att vara i, så vi fick låna både plats och en del verktyg och maskiner av Oskar Hansson, som hade sin snickeriverkstad vid Lommagatan norr om Bernhard Pålsson. Vi hade inte något stort startkapital så vi reparerade båtar, fick in lite pengar och köpte virke till vår varvshall. Det mesta arbetet med hallen gjorde vi själva.

– Vårt första nybygge var en snipa till Ferdinand Bengtsson, välkänd Rååskeppare som fört befäl på den 3-mastade skonerten Zenitha. Vi fick också snart beställningar på livbåtar till de större varven och vi kom bra igång trots att det blev sämre tider ganska snart efter att vi startat. En fördel för oss var ju också att vi alla var tvungna att ta ansvar för vårt varv, vi var alla ”direktörer”, som det stod i en artikel i Kvällsnytt när Rååvarvens problem togs upp.

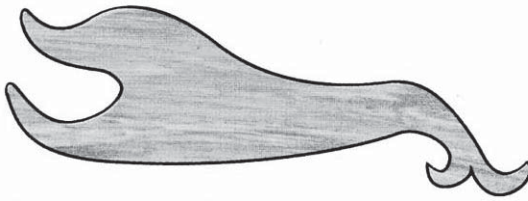
Det var framför allt mindre båtar, lust-

båtar, livbåtar och en och annan fiskesnipa som byggdes på Råå båtvarv, reparationer och ombyggnader fanns alltid och vintertid hade varvet ofta ett tjugotal lustbåtar upplagda för förvaring och eventuella reparationer.

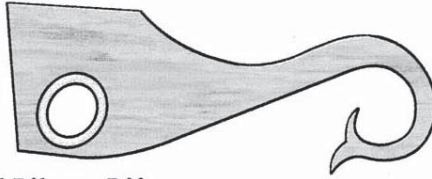
En titt i fotoalbumet visar också på både tullbåt och lotsbåt. Man hade köpare från stora delar av landet. Donsö, Karlskrona, Mölle, Falkenberg, Gotland, Kinna, Stockholm...

– Vi var väldigt noga med att få tag på bra virke. Ek skulle det va´ och så fur till bordläggningen. Vi köpte ek i både Småland och Skåne, man ville ju ha krokväxt ek till spant och stävar. Dom som beställde båtarna hade krav och det var viktigt att alla var nöjda.

– Jag minns alldeles speciellt när vi hade byggt en lyxkryssare till Stockholm. Den var beställd av bokförläggaren Kaj Bonnier och vi visste att han var erfaren båt-

Sven Petter Nilsson, Råå

Bernhard Pålsson, Råå

Holms Skeppsvaro i Råå

Klylsbrädor från några av varven. Dessa var fint utformade trästycken som omslöt ankarklysen, dvs den rundade öppning där ankar-trossen löpte.

Varje varv hade sin karaktäristiska bräda. På Museet finns modellen Wasa med Sven Peter Nilssons varvs-signatur och i Råå Hamn vid Kajgatans kaj finns Anders "Spiggen" Jönssons Fri, den enda Bernhard Pålsson båt på Råå som fortfarande är aktiv fiskebåt. I hennes för kan du se varvets bräda. Teckningarna från boken Fiskebåtarna & varven, 2002.

Timmermannens verktygskista – också kallad verkfatet eller macken – innehöll all nödig utrustning. Denna finns på Råå Museum.

Lyxkryssaren Kust IV sjösattes i juni 1960. En nöjd beställare var Kaj Bonnier och de sex "direktörerna" på Råå Båtvarv var märkta stolta över sitt verk.

karl. Vi hade fått ritningar som var gjorda av Ruben Östlund, och utrustningen på båten var den bästa. Båten var byggd helt i ek, även inredningen, och mätte drygt 11 meter. Hon var en motorjakt utrustad med två rejåla Penta-motorer och hjälpmotor för att leverera kraft till den elektiska utrustningen. Hon hade två salonger med toalett, navigationshytt och väl utrustat pentry.

– Kaj Bonnier kom själv till varvet och var med om sjösättningen 23 juni 1960. Allt gick bra, Kaj Bonnier var mycket nöjd och det var vi också. Vi var stolta för *Kust IV* och tidningarna här skrev om sjösättningen.

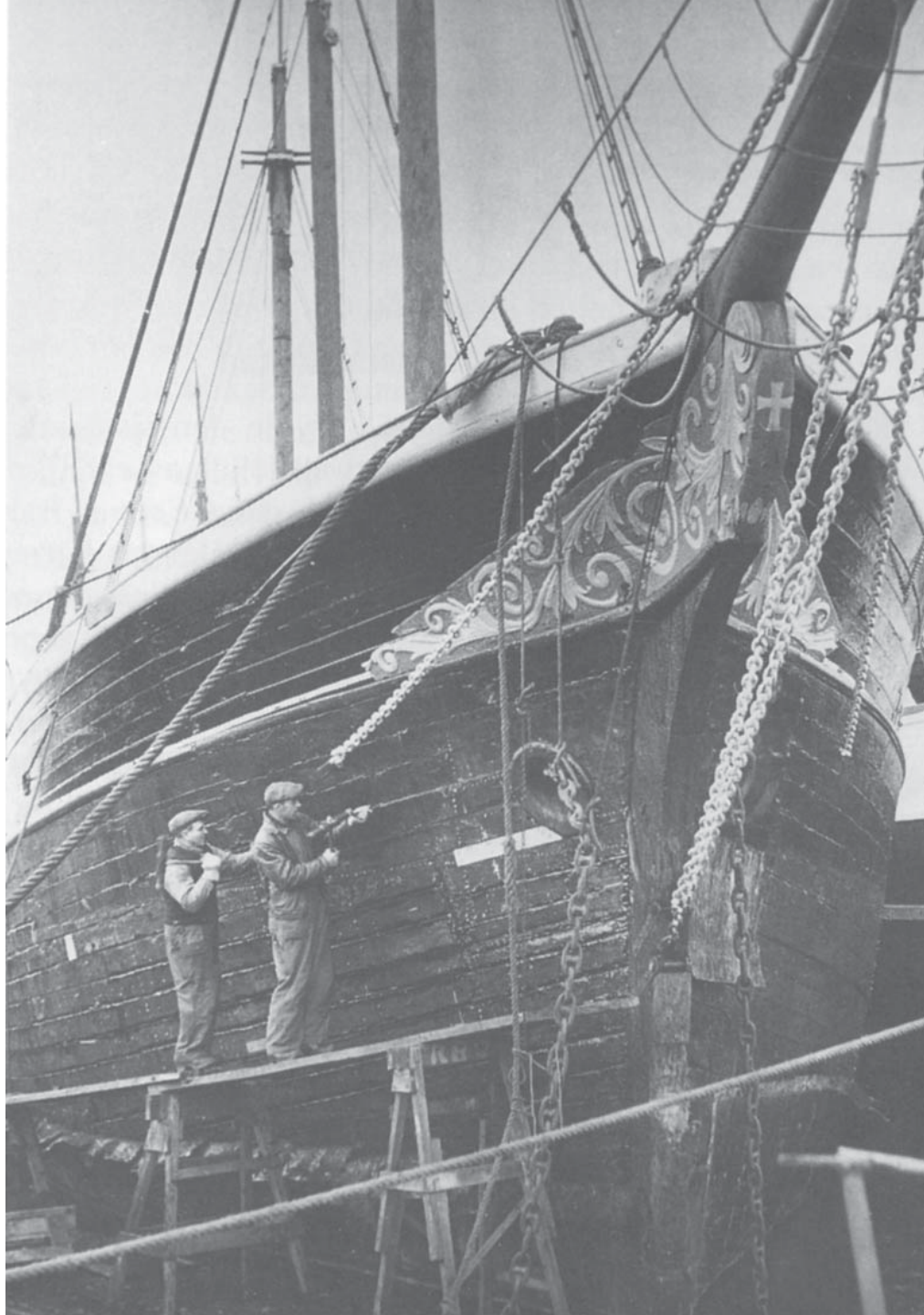
När Råå Båtvarv startade sin verksamhet var några av de sex redan i femtioårsåldern, Erik Nilsson var inte trettio fyllda och yngst. Det var dags att lämna över,

träbåtarnas framtid hade börjat krympa, och kort tid före 25 års jubiléet upphörde verksamheten i sin dåvarande form.

Råå Båtvarv togs över 1978 av nuvarande ägaren Arne Aulin och hans kompanjon Roy Engberg. Idag trettio år senare har varvet utvecklats till ett framgångsrikt företag med tio anställda. Sex erfarna båtbyggare reparerar och bygger om fritidsbåtar och bygger inredningar. Man arbetar i glasfiber såväl som trä och aluminium.

Du som besöker Råå Museum har alltså fortfarande en härlig utsikt österut. Där de gamla klassiska träbåtvarven låg finns nya tidens "byggare" och idag blänker supermoderna fritidsbåtar bland robusta fiskerbåtar av varierande ålder. På omslagsbilden ser du ut över de nygamla varven.

Stina Norling

*Adolf Pålsson och John Nilsson från Råå Båtvarv driver borden på "Norik" 1953.
Varvet jobbade med denna skuta vid flera tillfällen.*

Så kunde det låta!

Nisses Lexikon del 6

För många museivänner är Nisses lexikon en påminnelse om hur det lät på Råå ännu i mitten av förra seklet. För dem som flyttat hit under de senaste decennierna är det väl mera en introduktion till ett ”språk” där danska, skånska och svenska ord en gång blandades på ett kreativt sätt.

Vi vill ha hjälp av er som fortfarande kan och minns ord från förr – så Lasse Rögare, Krollare, Rundqvistare och ni andra som kan, hör av er till Nils Pålsson eller till oss på museet!

Brevanne

Strömfåra.

Filibonk

Filbunke

Flyhänt

Rask, flink med händerna.

Geoul

Gavel (på hus).

Krogareva

Snöre på vilket krokar fästes.

Kåre

Vindfläkt.

Lunego

Ha varierande humör.

Lönna sillagarn

Rensa nätet från fisk.

Madabor

Matbord.

Marvannet

En vattenfylld båt upp till äsingen (se nedan).

Mens

Medan.

Norrbaggasill

Sill från Bohuslän

Palma garnkrogar

Reda ut krokar från nätet.

Runtenommare

Hel brödskiva skuren från runt bröd – t ex Witzälls sursöta!

Rö bränneavel

Brännmanet.

Småbändare

Nät med små maskor.

Snörnos

Liten grabb.

Spikrättare

En som rättar krokig spik.

Spiskammare

Skaffereri.

Svavelstickor

Tändstickor.

Tjöllna

Elda.

Tvärmed och Udmed

Land- och sjömärken.

Valhänt

Fumlig, motsats till ”flyhänt”.

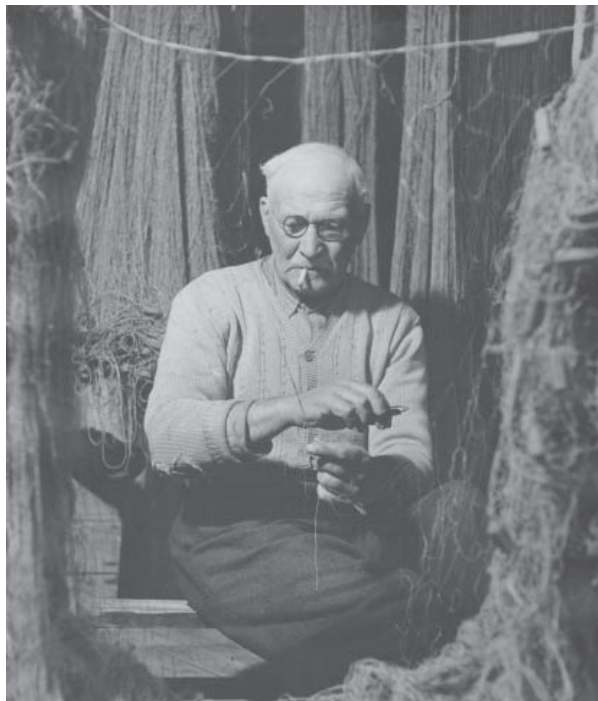
Vid Bränneavel

Ofarlig (vit) manet.

Äsingen

Översta delen på borden – båtplankorna.

Fiskare på Råå

Paul Pålsson var aktiv fiskare under hela sitt långa liv. Han var född på Nedre Läget 1864 och var väl så genuin Rååbo som tänkas kan.

...Di snacka mycke på dansk här på Råå förr. "Peaug" sa di, å "skouen" å "geoul" (påg, skog, gavel). Sen "reftebånn" – ja, de säger vi väl än, de ä di banden man te revknytes, då man ska knyta rev. "Stillebånn", de kallar vi banden man drar ut då man ska "sträcka rusan".

"Ra'n", de ä den delen utå garnet som sträckes mot lann. De riktia garnet de kalla di för "hu'det". De ä på en rusa, de där.

... Ålbottengarnen, di oljades förr. NU tjärar vi dom – di kan man inte barka. Nä, förr, då barkade di fiskenäten i samma koppargryta där di koka kory, de gjorde di i mitt föräldrahem, å de gjorde di väl överallt i den tiden. Ja minns de svina väldit nör när man barka.

... Första fisken man får ä störst, sen blir den minnre å minnre da för da. De ä allti så, när man ä ute på fiske.

De skulle helst va lannafall – lite bultring mot lann – då ble de fisk. Ella fick vi inte möe.

I två tidigare nummer av museitidningen har vi publicerat korta delar av intervjuer som Nordiska Museets medarbetare Rut Liedgren gjorde 1944 med äldre kvinnor på Råå. Denna gång är det en välkänd Rååprofil från förra seklet som kommer till tals. Fiskare Paul Pålsson intervjuades av radions Lars Madsén också det i samband med Nordiska museets kulturhistoriska undersökning över Råå fiskeläge.

Paul Pålsson, född 1884 var cirka 60 år vid intervjutillfället. I museitidningen nr 2/2001 publicerades en längre artikel, här ger vi bara korta smakprov på hur det kunde låta på Läget när en genuin rååfiskare berättade.

Där barn jag lekt...

Verner von Heidenstams välkända diktrader "...jag längtar marken, jag längtar stenarna, där barn jag lekt", har inspirerat oss att söka kontakt med Rååbor som tillbringat sina tidiga barnaår på Råå. Vår tanke är att fortsätta denna ambition i flera nummer av Museitidningen.

Förr fick man som liten inte gå långt hemifrån, att köras till aktiviteter eller kompisar i stan, fanns inte i sinnevärlden. Syskon, barn på samma gata, kusiner och så vidare blev lekkamrater. För många som var barn under tidigt 1900-tal begränsades lektiden för flickornas del av småsyskon som skulle passas och arbetsuppgifter i hemmen. Pojkarna ansågs tidigt kunna hjälpa till vid t ex fiske. "Att springa ärenden" var ett barnuppdrag.

I höstens tidning har vi sökt oss tillbaka till 1920-talet och tidigt 30-tal. Vi har ställt frågor om "var, vad och med vem lekte du?" Känner du igen dig? Minns du annorlunda?

Vi kommer att fråga såväl äldre som yngre Rååbor. Vi vill veta mer om det samhälle som en gång var och som allt färre har minne av. Och vi vill gärna berätta för dem som flyttat hit de senaste decennierna och för de barn och barnbarn som glömt bort att fråga tidigare generationer hur det var att växa upp i ett litet och ganska slutet och segregerat samhälle. "Dom" och "vi", är inte några nya begrepp!

Bli inte förfärad om du blir "överfallen" på Orient, på Vårdcentralen eller på höstmötet i Församlingsgården. Det är vi från Museitidningen som leker frågvisa reportrar.

Stranden har alltid varit ett populärt tillhåll för lek.

Erik Björk

– Tvärs över gatan på Timmerhandlarsgården och på hela det området ner mot Lussebäcken, svarar Erik Björk på frågan om var han och hans kompisar lekte. Detta är idag platsen för tre flerfamiljshus och några villor.

Erik är uppväxt på Rååvägen 73 och hans lekornråde var vidsträckt. Norr om Timmermansgatan fanns nästan ingen bebyggelse och öster om Rååvägen fanns rejäla ytor att uppehålla sig på. Där fanns utöver timmerupplag både bondgård och stall, annars var det mest buskage och lite träd ner mot ån.

– Och så fanns där vinbärsbuskar som på sommaren glödde av röda bär. Dom pallade vi, det blev nog inte mycket över till sylt och saft.

– Området var utmärkt att leka gömme i. Jag lekte mest med Harald Bengtsson och Henry Andersson, Jacob Anderssons son. Olle Dybeck var också jämn gammal med mig, men hans far var lärare och ganska sträng. Henry och jag hade ju fäder som var till sjöss större delen av året, så vi var väl lite friare. Jo, vi spelade kula men nej, inte fotboll. Vi fiskade en hel del i Lussebäcken och fick ibland ganska rejäla fiskar, men det var ju mest på skoj.

Stranden var under stor del av året ett populärt tillhåll. Det fanns inga bryggor så vi fick vada ut bland stenarna tills det blev djupt nog för att simma. Vårt verkliga mandomsprov var att simma ut till den sjunkna norska barken, den låg utanför Rååverken, masttopparna stack upp ur vattnet. Vi klättrade upp en bit i masten och hoppade ner i vattnet – då var man stor.

Jag frågar Erik om det stämmer att det fanns en vattenfylld grusgrop ungefär där Timmermansgatan 1 och 3 finns idag. – Visst fanns det en grusgrop och tidvis var den vattenfylld och ett populärt tillhåll, men sommartid var den oftast uttorkad.

Elsa Olsson

För ett år sedan, när Elsa fyllde 95, hon är året äldre än Erik Björk, skrev Åsa Rausing-Roos i museitidningen om hur Elsa upplevde sin barndom nere i ”släktkvarten” runt Matrosgatan. Nu i höst har Elsa blivit ”kulturgatsten” utanför Biblioteket, hyllad för sina insatser som släktforskare och vad kan vara lämpligare än att kolla upp vad Elsa och hennes syskon lekte vid 1920-talets början.

– Pjätt, bro bränne och jonglerande med bollar var populära lekar.

Många familjer på Råå tillhörde friför-samlingarna i början av 1900-talet och sammankomsterna i bland annat Missionshuset och Betel var omtyckta också av barnen, åtminstone av flickorna. Det var sång och musik och uppläsningar som Elsa minns med glädje. Men allt tal om vad som var syndigt begränsade lekan-det. Att ”slå katten ur tunnan” kunde de syndiga ägna sig åt, de frireligiösa barnen kunde bara titta på. Och när man lekte så höll man till i hemmakvarteret.

När man jämför Eriks och Elsas minnen förstår man att pojkar kunde leka på ett betydligt djärvare sätt än flickor. Jag frågade Erik om man någonsin lekte med flickor; han hade ju två något äldre systrar och Harald Bengtsson hade en. Aldrig svarar Erik, och tillägger ”tyvärr”, men det kom aldrig på tal.

Winnie Björk-Hammarbäck

På andra sidan ån var det gott om attraktiva lekplatser och Winnie och hennes kompisar hade mycket att välja på. Winnie, som är yngre än Erik och Elsa hade inga problem med att få leka med både flickor och pojkar.

– Kalkbruket på Lidängsgatan, där lekte vi gärna. Jag är ju uppväxt på Kapgatan och vi hade nära till allt, både kompisar och ställen att vara på. Linds smedja var

I Esket finns tillfälle till många lekar.

ett annat populärt tillhåll, inte minst när det var kallt och dåligt väder. Men vår och sommar lockade Esket och vintertid när det frös på Mosen (de vattenfyllda ängarna) då var det skridskoåkning som gällde.

Vi var många barn och det fanns alltid någon att vara med. George Råvik, Greta Palm och Kurt Davidsson, vi lekte rymmare och fasttagare och pjätt på kalkbrukets område. När jag var med bröderna Lind och de andra glyttarna höll vi gärna till i backen vid Ostindiegatan. Vi fick plats många, många barn på Linds långa, långa släde och inte så sällan hamnade vi i killan, bäcken som gick fram här då. Så roligt vi hade.

Lekarna i Esket var ju också av det busiga och aktiva slaget, vi riggade upp rep i något träd på krönet och gjorde hisnande färder ned. Esket har ju alltid varit ett fantastiskt lekställe med sitt lite risiga buskage, här var det roligt att leka pjätt och gömme.

Det enda som bara vi flickor ägnade oss åt var väl att plocka blommor. Det var förstås populärt på sommaren när Ängarna

blommade. Men där var ju mycket mera sankt än vad det är idag, så man trampade lätt ner i blötan. Man band ju blomsterkransar till håret på den tiden.

Siv Larsson-Andersson

– Stranden var förstås vår favoritlekplats. Jag bodde mitt emot skolan på Kustgatan och då lockade alltid sjön och stranden, åtminstone när det var fint väder, berättar Siv.

Vi tog efter de vuxna och lekte affär eller lantbruk och så byggde vi förstås kanaler och anlade hamn nere vid stranden. Stenar, snäckskal, pinnar allt som fanns på stranden kom till användning.

Familjens katt Topsy kunde jag leka mycket med, vi lekte hemma på gården och hon var lättroad och snäll, men höjden av lycka var förstås att få ”hjälpa till” i Nils Pers kiosk. Då kände man sig som stor flicka och lite märkvärdig. Anna-Viola och Berit Pettersson var mina mesta lekkompisar.

På sommaren kom Maj-Britt som var en ”sommarsläkting” till tant Betty på Kap-

tensgatan 6 och då lekte vi affär. Vi höll till i Olssons brygghus och med fantasins hjälp kunde det mesta ordnas. Vi brukade "låna" Betty Olssons tvåflingor och vispade ut dem i vatten. Vi "framställde mjölk"! Inspiration till det fick vi först av den "lösmjölksförsäljning" som förekom i samma lokal.

Lilly Andersson

Hotellträdgården, Mejeristabacken, stranden vid Råwalls och Olmén's uthus – fyra favoritställen med många möjligheter till olika sorters lekar, räknar Lilly Andersson upp som svar på frågan om var hon och henens vänner lekte.

– Jag växte upp på Kaptensgatan 8 och vi, mina systrar och jag, höll oss väl mest inom ett område ganska nära hemma. Vi badade och lekte vid stranden nedanför Råwalls när det var sommar och även annars när det var fint väder. Sen åkte vi

skidor på vintern i Mejeristabacken och skridskor nere på ån när den frös till. Det gjorde alla barn runt omkring. Då var jag ofta tillsammans med min äldre syster Elsa och min yngre syster Maj-Britt.

Hotellträdgården var ju ett fantastiskt ställe att leka i, stor och generös och med lagom mycket buskar och träd. Rymmare och fasttagare och pjätt var ju alltid roligt, speciellt om man var flera som lekte. Jag var mycket tillsammans med Rut Davidsson, Ingegärd Ek och Karin Damström.

Margit Olmén (henne återkommer vi till i vårens tidning) var en av mina bästisar. Vi höll till i Olmén's uthus, Margit bodde på Rååvägen 15, och vi gjorde uthuset till vårt "bo". Det blev vår låtsaslek att pyssla och pynta och säga att vi bodde där.

Kerstin Jönsson
Stina Norling

Hotellträdgården var naturligtvis ett spännande ställe, speciellt om sommaren när lekande barn kunde räkna med att vid upptäckt bli bortjagade av hotellets personal...

Strandvandring

Från Fem Höge Stenar till Örby Ängar

Den danska kartan över landstigningen vid Råå 1676. Ur "Hälsingborgs historia".

Vi har vandrat i Råådalen med Roger Ekström och vi har återupplevt det förr så intensiva affärlivet längs Rååvägen med hjälp av Nils Pålssons noggranna kartläggning i tidigare museitidningar. Nu är det dags för en strandvandring, från Fem Höge Stenar i norr till Örby Ängar i söder. Med "stranden" avses både yttersta strandkanten och "malen" väster om Kustgatan.

Närheten till sjön, havet, sundet eller hur vi i dagligt tal benämner Öresund är det som ger och genom sekler har gett Råå dess speciella karaktär. Vid förra sekelskiftet präglade fisket och sjöfarten samhället och Råå var under en tid Sveriges mest betydande fiskeläge. Hamnen och stranden sjöd av aktiviteter och de flesta familjer hade någon anknytning till havet. Idag är stranden en fantastisk tillgång för folkhälsan. Här drar dagligen ett lämmeltåg av joggare, stavgångare, power walkare och långpromenerare fram.

Det finns risk för att strandvandringarna "bara" blir nyttig motion, men vi bör också ströva lugnt ibland; ta oss tid att uppskatta de vackra stenarna vid strandkanten, muselskalen, tången, de skrikande mäsarna, strandängens blommor på sommaren och svamparna på hösten. Vi är så vana vid vår långa strandremsa så vi kanske blivit hemmablinda, vi ser utan att "se".

Hur ofta funderar du över Vallens roll som fornlämning eller noterar "spåren" efter järnvägen? Uppmärksammar du fiskebodarna och "hoddorna" nere vid

stranden? De eller deras föregångare har funnits på plats sedan förrförra århundradet. Och hur var det nu med historien om likvagnen som hade sin plats nere på Malen? Och grisahuset innanför Vallen nere på Läget...

Låt oss ”strandvandra” tillsammans och framkalla minnen av det som fanns längs vår kustremsa förr och njuta av det som finns idag. Vi tar en långpromenad från söder om Knähaken ner till Örby Ängar, en sträcka på cirka 3 km fylld av historiens vingslag, ett fiske- och sjöfartssamhälles vardag, av djur och natur.

Gravhög över mytisk kung

”Vid norra vakthuset på Rå Ljung omtalas några stenar stått upprest vilka blevo omkullkastade då vallen byggdes. De kallades Fem Höge Stenar och Holger Danske sades ligga där begravnen”.

Så står det att läsa i Helsingborgs Historia del 1, utgiven 1925. Uppgiften är hämtad från prosten Jöns Rönbecks sockenbeskrivning från 1729.

Av stenarna finns inga spår, kanske byggdes de in i Vallen, och Holger Danske, en något svårdefinierad ”kung”, sägs även sova under Kronborgs slott. Men på en karta i krigsarkivet från 1712, då retrenchementet, försvarsvallen, byggdes, fanns markerat en förhöjning och det skulle kunna vara platsen för ”hövdingagraven”. Var de fem stenarna rester av en skeppssättning eller någon annan typ av fornlämning? Det vet vi inte, men dagens gatunamn Högastengatan och Holger Danskes gata minner oss om historien.

Befäst stad på Rå Ljung

Rå Ljung är värd en egen historia. Området har fått sitt namn efter den vegetation av ljung och lågväxande träd och buskar som täckte de stora flygsandsfält som löper utmed hela kustremsan från söder om

Helsingborg och vidare ner över Örbyfältet.

Några månader efter freden i Roskilde 1658 kom Karl X Gustaf och Erik Dahlberg till Helsingborg. Kungen ansåg att staden var svårt att försvara med den mesta bebyggelsen nere vid havet och Fästningen/Slottet uppe på landborgen. Han kastade blickarna söderut – Råå Ljung – där skulle en mera lättförsvard stad kunna byggas. Fästningsarkitekten Dahlberg skrev i ett betänkande hur kungen tänkt sig en framtidsstad här, där kanaler ut mot vattnet skulle underlätta för handel och sjöfart. En inre hamn med kajer i skydd av kanoner, där stora och små båtar skulle kunna lasta och lossa, väl undandragna stormar och fiendens överfall. Men projektet kom av sig även om Dahlberg 1698 åter förde fram Råå Ljung som lämplig plats för en stark stad.

Tvister om betesmarken

Strandmarken söder och norr om fiskeläget tillhörde bönderna i Raus och Pålstorp vilka hade betesrätt på ”Wångarna” för sina djur både på Råå Ljung och på Örbyfältet. Inte bara Ljungen var åtråvärd på strandängarna i norr, här växte också ”kratt” lågvuxen småskog och här fanns magra odlingslotter som bönderna hade rätten till. Från slutet av 1600-talet ökade antalet fiskarfamiljer. Fast bosättning blev tillåten längs kusten och då uppstod förstås tvister om rätten att använda såväl ”malen” som Råå Ljung. I museitidningen hösten 2002 skrev Bengt Persson om de konflikter som redan januari 1702 utkämpades i Luggude Härads Ting mellan ”Byemän uti Raus och åboerne på Råå fiskeläge”. Rååborna, främst kvinnor och barn, anklagades för att skära ljung, hugga kratt och samla ris. Luggude Härads ting hade full sysselsättning under ett par hundra år med rättstvister där fiskare och bönder trätade.

Korset på kolerakyrkogården. Foto Johnny Bengtsson.

Idag återstår inte någon betesmark att strida om. Industrierna och den svällande campingplatsen har erövrat Råå Ljung, men än får de 33 offrena för koleraepidemin (1850-1893) ligga jordade på sin kyrkogård inklämda mellan campare och olika verksamheters lokaler vid Höga-stensgatans sydöstra del. Glöm inte den minnesplatsen på din promenad. Det ståtliga korset visar vägen.

Vandra på Vallen

Nu lämnar vi kungagrav och omtvistade Råå Ljung bakom oss och går upp på Vallen! 2012 är det trehundra år sedan Karl XII gav order om att "retranchementet"

skulle byggas från strax norr om Råå museum till Knähaken och då lär Vallen få rejäl uppmärksamhet. Nu njuter vi vår vandring på den idag ca 800 meter långa fornlämningen och iakttar strandängen med badhytterna och bryggorna till höger och campingplats, grönområde och golfbana till vänster.

Vallen hade flera bastioner längs sin sträckning och under beredskapstiden på nittonhundrafyrtioalet var det i närheten av dem som Per Albinlins bunkrar uppfördes. Söder om nudisternas badplats finns en av de mest synliga. En annan ligger nedbäddad där vallen kapades 1881 då Décauvillebanans sträckning krävde fri framfart på malen. Behovet av fyllnadsmassor till järn-

vägen löste man genom att rasera Råås mest kända fornlämning.

Samtidigt fann man och grävde bort en stenåldersboplats som låg i ett grustag ungefär där dagens Timmermansgata och Kustgatan möts.

För senare generationers barn är Vallen knappast någon krigisk symbol; den är en härlig lekplats. Framförallt har den blivit tillhåll för skidåkning och pulkarace. Det behövs inte många snökorn förrän sydslutningen befolkas av ivriga barn som sätter fart ner för slänten. Det är en glädje att se deras framfart. Mindre roligt är mopeder som river sönder den tunna gräsvålen.

Tälten dominerade på 50-talets campingplats på Vallarna.

Åtråvärd badplats

Många fotografier med motiv från badlivet på Rååvallar finns i Rååhemmens album och byrålådor. Redan på tjugotalet var "groparna", som för länge sedan formats av flygsanden och den karga växtligheten, populära tillhåll för solbad och lek. Groparna gav lite skydd mot vinden och mot närgångna blickar när blöta badkläder skulle bytas, och vissa gropar var mera åtråvärda än andra. Var det en torr sommar var sänkan framför Vallen populär, men ofta var den fuktig och inte speciellt inbjudande. Och vem kommer inte ihåg strandkiosken som öppnade varje sommar och den första cementbryggan...

Bodar och hoddor

Minns ni Råå Norra hållplats? Den fina vänthallen, "Théhuset" kallat, med sitt toppigt tak var hållplats nr 3, idag finns här en minimal trädunge. Vänthallen kom till när spårvagnarna 1924 gjorde sitt intåg på samma spårsträckning som De-

cauvillebanan hade, men med nya spår. "Spåren" efter järn/spårvägen syns fortfarande, växtligheten vill inte riktigt ta fart, syllarnas giftiga impregnering behöver tydligen åtskilliga decenniers regn för att lakas ur.

Väster om Råå Norra började Fiskeläget. Ja, inte det som "riktiga" Rååbor kallar Läget utan det som kallades Värnen. Bodar och "hoddor" samsades med stöteräckor, låga för sillagarn och höga för spättegar. De fanns på hela malen, nu ser vi några få till höger om gångstigen.

Stöttorna var också kvinnornas domän, där hängde man tvätt och när det var dags för den stora vårtvätten smattrade de vita lakanen för vinden under ett par veckor. Man kokte och bykte sin tvätt. Tvättmaskinen var en framtidsdröm. Man ringde runt till "fruarna i gatan" och "lånade stötor av varandra". Och gu'nåde den fiskare som inte respekterade tvättdagarna utan försökta hänga de skräpiga sillagarnen i närheten av de rentvättade lakanen.

Villa Sjösäker och danska flottan

TVå viktiga landmärken finns sedan lång tid tillbaka. Vi går på den grusbelagda gångvägen och passerar likvagnsboden till vänster. Vi är nu nedanför Mellangatan och Coyetsgatan. Huset är omgärdat av många skrönor, och på den tiden då spökhistorier var populära så var likvagnen och kyrkogården givna storheter i berättelserna.

På högra sidan om grusvägen stod den flitigt använda barkgrytan, vem minns den? Och här på malen hade bröderna Rundqvist sina räcker för "närddingar".

Nu måste vi blicka ut över havet bort mot Ven och tänka långt tillbaka i tiden. Söder ifrån kom danska flottan seglade mot det obebakade Råå Fiskeläge den 29 juni 1676! Man hade seglat förbi det befästa Landskrona och satsade på Råå strand. Delar av armén sattes iland med hjälp av mindre båtar och kungen lär ha tagit in på Wårdshuset där en del av Pålstorps och Raus bönder hälsade honom som befriare. Men det varade ju inte så länge som bekant.

Men tänk er synen utanför vår badstrand! Det sägs att flottan var inemot 700 segel stark. Pampigt och skrämmande måste det ha varit. 1709 gjordes en ny attack och drygt 100 år senare, 1788 kom ryssarna, som brände Råå, samma väg. Då var det plundring, inte krig som var orsaken och konsekvenserna blev värre. Det finns nackdelar med en flack öppen strand.

Tillbaka till fredligare landmärken och vi stannar till vid ett av de mest välkända husen på Råå, Villa Sjösäker, många konstnärers och fotografers favoritmotiv. I artikelsamlingen *Om Gamla Råå*, Curt Perssons gedigna arbete (Råå Biblioteks Vänner) finns många intressanta och roliga uppgifter om detta remarkabla hus som ingen kan gå förbi utan att stanna och beundra.

Här tar vi paus men fortsättning följer - missa inte den spännande upplösningen i nästa nummer av Museitidningen!

Stina Norling

Villa Sjösäker lär ha både sillalådor och sofflock som byggnadsmaterial. Idag är huset pietetsfullt renoverat och en uppskattad attraktion för strandvandrare.

INFO-SIDAN

Öppettider hösten 2008 – våren 2009

1 oktober – 3 december har vi öppet onsdagar mellan 17.00 – 20.00.
Den 7 januari öppnar vi åter upp för våra onsdagskvällar mellan 17.00 - 20.00.

Annandag jul

En nygamal tradition som blivit mycket populär bland våra aktiva medlemmar är att träffas på museet Annandag jul. Vi har öppet mellan 13.00 – 16.00 och utlovar en trevlig eftermiddag.

Årsmötet

äger rum den 19 mars 2009 i Församlingsgården.

Senaste nytt!

Vi uppdaterar ständigt vår hemsida www.raamuseum.se

Entré 40:-, barn under 12 år i vuxens sällskap gratis.

Max 3 barn/vuxen. Guidning för grupper, tidsbeställning hos Siv Olsson 042-262688.

Guidning för skolklasser, tidsbeställning hos Mona Green 042-204344 eller via e-post.

Råå Museiförenings styrelse

Efter årsmötet 2008 ser styrelsen ut så här:

Marianne Wittgren, ordförande
Hans-Ingvar Green, vice ordförande
Gunilla Kittel, sekreterare
Bengt Magnemark, kassör
Bengt Rådbrink
Hans Backe
Stina Norling
Martin Werner
Ing-Britt Eriksson
Maj-Britt Bengtsson
Ulla Gustavsson

Råå Museum för fiske och sjöfart

Hamnplan, 252 70 Råå

Tel 042-261131

Bankgiro 5601-4681

E-post info@raamuseum.se

KULTUR

ett nöje och ett måste

MUSEITIDNINGEN

Redaktör:

Stina Norling
Mellangatan 2
25270 Råå
Tel 042-26 03 56

Layout och redigering:

Cal Åström
I redaktionen:
Åsa Rausing-Roos
Marianne Wittgren
Ragnar Thornberg

Höstmötet

Dags för ett nytt spännande höstmöte i Raus församlingsgård, ingång från Kielergatan.

Tisdagen den 21 oktober kl 19.00

Entré inklusive god förtäring 25:-

Marianne Wittgren informerar och rapporterar om årets säsong.

Kvällens föredrag: Kryssningsindustrins historia

Vi tror oss kunna utlova en speciell och fantasieggande kväll i havets och lyxens tecken! Vår föredragshållare **Fredrik Johansson**, en av tre delägare i välkända **Tillberg Design** i Höganäs, är van att presentera storslagna projekt. Företaget blev mycket omtalat i samband med inredningsuppdrag för superlyxkryssaren Queen Mary 2, världens – tills nu - största kryssningsfartyg. Vi ser fram emot en njutningsfylld kväll med vackra bilder.

